

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

“AVRUPALILIK” KİMLİĞİNİN DERİNLEŞME SÜRECİNDE AB ŞÜPHECİLİĞİ PARADOKSU THE EU SCEPTICISM PARADOX IN THE DEEPENING PROCESS OF “EUROPEANNESS” IDENTITY

Ümmühan KAYGISIZ*
Eda ÜNAL SAKALLI**

Öz

Avrupa Birliği'nin oluşturmak istediği “Avrupalılık” kimliği, coğrafi konum, din, kültür gibi esaslara dayanan bir ötekileştirme çabasıdır. “Avrupalılık kimliği” AB derinleşmesi ile birlikte baskın şekilde ortaya çıkmıştır. Kimliğin yeterince içselleştirilememesi sonucunda bir takım ekonomik gerekçelerin de etken olması ile birlikte AB şüpheciliğine doğru eksen kayması yaşanmıştır. AB'nin ötekileştirici yüzü sağ partilerin AB üye ülkelerinde gücünü artırması, AB'nin artan şüpheciliğinin göstergesidir. Çalışmanın amacı, Avrupalılık kimliğinin oluşumunu, bu süreçteki ulusal parlamentoların rollerini ve AB parlamentosundaki grupların etkilerini inceleyerek, bütün bunların şüpheciliğe yol açarak AB derinleşmesinin önüne geçtiği setleri analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupalılık Kimliği, Şüphecilik, Ulusal Parlamentolar, AB Parlamentosu, İnşacılık.

Abstract

The “Europeanness” identity that is a wish being created by European Union is an othering effort based on such principles as geographical position, religion, culture etc. “Europeanness” identity has dominantly come out with the process of EU deepening. Consequently, not being internalization of the identity sufficiently and with a set of economic reasons, axis shift to the EU scepticism has experienced. However, gaining power in the direction of far right for the groups formed in EU Parliament means that it creates a vicious cycle besides constructing Europeanness identity. The aim of the study is to work through the construction of Europeanness identity, the roles of the national parliaments and the effects of EU Parliament’s groups in this construction process, and to analyze the barriers on the way of the deepening process of EU as they all cause to scepticism.

Keywords: Europeanness Identity, Scepticism, the National Parliaments, EU Parliament, Constructivism.

AB ENTEGRASYON SÜRECİ

Avrupa Birliği'nin genişlemesi, yani üye ülkelerle yaptığı anlaşmalar sonucu hem nüfus olarak hem de coğrafi sınırlar açısından kendi kapasitesini artırmasıdır. Yirmi sekiz üye ülkesiyle AB, günümüzün en büyük ekonomik ve siyasi örgütüdür. Bununla birlikte, mevcut durumu göz önünde bulundurulduğunda AB çok uluslu bir yapıya sahiptir ve Birliğin devamlılığı ve amaçları doğrultusunda tüm üye devletleri bir çatı altında tutabilmelidir. Dolayısıyla, AB kuruluşundan bu yana kurumsallaşma yolunda da adımlar atmıştır. Böylece, genişleme sürecinin yanında aday devletlerin AB ile entegrasyonu, AB'nin üye devletleri bünyesine kabulü yani derinleşme süreci de hız kazanmıştır. Derinleşme süreci ile de siyasi anlamda üye devletler bir araya gelecekleri antlaşmalar imzalamışlardır. Genişleme ile derinleşmeye hız verilmiştir. “Avrupa Birliği'nde derinleşme kavramı ise, Birliğin kurulduğu tarihten itibaren yetki ve faaliyet alanlarında meydana gelen artış ile kurumsal yapı içinde meydana gelen reform ve değişiklikleri ifade etmek üzere kullanılır” (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr. Erişim tarihi: 28.02.2015) .

Avrupa Birliği'nin üye devletleri ile birlikte ortak politikalarını güçlendirmesi için yapmış olduğu Antlaşmalar ve sonrasında genişleme ile doğru orantılı olarak bu Antlaşmalar üzerinde yapılan düzenlemeler ve değişikliklerle derinleşme sürecine hız kazandırılmak istenmektedir. “Derinleşme, AB'nin genişlemesi için bir önkoşul olarak değerlendirilmektedir”(İktisadi Kalkınma Vakfı, <http://www.ikv.org.tr/default.asp> Erişim tarihi: 28.02.2015).

Derinleşme süreci, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu (AAET) birleştiren Füzyon Antlaşması ile ilk olarak başlamıştır. Sonrasında, Avrupa Tek Senedi, Maastricht, Amsterdam, Nice, Avrupa Anayasal Antlaşması ve son olarak da Lizbon Antlaşması ile yaşanmıştır. Bu Antlaşmalar genişleme sürecinin öncesi ve sonrası derinleşme süreçlerini yansıtmaktadır. AB'nin derinleşme politikasına baktığımızda, AB ekonomik bütünleşmenin ötesine gidebilmek için yine Maastricht Anlaşması ile Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının (ODGP) uygulanmasına karar verilmiştir. 1970'lerden itibaren üye devletler Avrupa'da politik birlik çalışmalarında yer almıştır. Tek Avrupa Senedi (1986) Avrupa politik birliğini yasal hale getirmiştir ama hükümetler arası niteliğini değiştirmemiştir. Maastricht Antlaşması ile ODGP AB'nin bir amacı haline gelmiştir. Amsterdam

* Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksekokulu, ummuhankaygisiz@sdu.edu.tr.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

Anlaşması (1999) ve Nice Sözleşmesi (2001) ile ODPG anlamı değişerek güvenlik ve barışı korumanın yanı sıra kimliğin de belirginleşmesi çabaları başlamıştır (KARACASULU, 2007:96).

Bu kimliğin belirginleşmesi üzerine, 2004 yılı AB Anayasal Antlaşmasının imzalanması söz konusu olmuştur. Ancak referandumlarda reddedilmesi üzerine, derinleşme sürecinin kurtarıcısı olarak 2007 yılında Lizbon-Reform Antlaşması imzalanmıştır. Lizbon Antlaşmasının, AB entegrasyon sürecinde “siyasi çözülme” ye gidilmeden, entegrasyonun kurtarıcısı olmasının en temel nedenlerinden birisi, vatandaşların desteğini (referandumlarda) görmesidir. İkincisi ise bu desteği görmesinin ardında yatan sebeplerdir. Bu sebepler, Lizbon’da yer verilen ayrımcılığın, ırkçılığın, faşizmin önlenmesi, hoş görüsüzlüğün ortadan kaldırılması, temel haklara önem verilmesidir. Ancak, her ne kadar AB, “vatandaşlar birliği” olmak için çalışmalar yürütürken, entegrasyonunu içselleştirmek adına derinleşme sürecine hız verse de, paradoks yaratan, özellikle “Temel Haklar” konusunda karşılaşmakta olduğu başat engellerdir. Bu engellerin başında da Avrupalılık kimliği ve AB şüpheciliği gelmektedir.

KİMLİK NEDİR?

Kimlik kavramı, sözlükte karşımıza çıkan ilk anlamıyla “bir kimsenin, bir grubun bireyselliğini, ayırt edici özelliğini oluşturan, onun başkalarından ayırt edilmesini ve kendini kendi olarak bilmesini sağlayan sürekli ve temel özelliğidir” (BÜYÜK LAROUSSE, 1992: 6780). Kimlik, verilen sözlük anlamına bakıldığında bir kimseyi ya da grubu başka grup ve bireylerden ayıran, onları “diğer” olarak adlandıran bir özelliktir. Bu sözlük anlamından yola çıkıldığında, bir kimliğin oluşmasının sonucunda, o kimliğe sahip olmayanların “diğer” olarak nitelendirilmesine yol açtığı; bir anlamda onların kimliğinin de oluşmasına sebep olduğu görülmektedir.

“Felsefi olarak kimlik, bir “şeyi” o “şey” yapan unsurdur.” Bu açıdan, aktörü “diğer” aktörlerden farklı yapan “kimlik” tir; onları da “diğer” yapan yani “öteki”leştiren de yine “kimlik” tir (EREKER, 2010:56-57). Kimliğin ifade ettiği en önemli unsur, “x kimdir?, x nedir?” gibi sorulara vermiş olduğu yanıtıdır (BERENSKOETTER, 2010:3600). Bununla birlikte, bu durumun ortaya çıkmasında “etkileşimin” rolü büyüktür; çünkü etkileşime geçmeyen aktörler için “diğer” algısı yoktur. Bunun yanında, “kendi” benliklerinin veya varlıklarının da farkında değillerdir (WENDT, 1992:401).

Sosyal inşacılık kuramının vermiş olduğu kimlik tanımında da, bir kişi ya da grubun diğerleri ile girmiş olduğu etkileşim sonrası kimliklerin inşa edilmiş olduğu belirtilmektedir (UNGUREANU, 2013:248). Kendi benliklerinin, varlıklarının ve özelliklerinin farkında olan kimlik sahipleri, diğerlerini “öteki”leştiren onları “diğer” yapan farkların ve özelliklerin, kendilerine benzemeyen yanların olduğunu, girmiş oldukları etkileşim sonrası görebileceklerdir. Kısacası, ortaya çıkan sonuca bakıldığında bir kimlik ile diğer kimlik birbirinden farklıdır; birinin özellikleri ve benimsedikleri de diğerinin benimsediklerinden farklıdır. Çünkü artık birbirleri için diğer ve öteki olmuşlardır.

Kimlik kavramının özellikleri çeşitlik de göstermektedir. Bunun en temel nedeni, kimliği oluşturan özelliklerin farklı olduğu kadar bahsi geçen etkileşimlerle birlikte değişkenlik de gösterebilmesidir (PRESTON, 1997:4-5). Bunun yanı sıra, kimliğin bu farklı özellikleri arasında ırk, yaş, cinsiyet vs. bulunmaktadır (WINTLE,1996:5-6). Bu özelliklerin değişken olması ve farklılık göstermesi zaman ile ilgili bir durumdur. Tarihsel olarak kimliğin düşünülmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Ancak bazı noktalarda da kimliğin süreklilik göstermesi de söz konusu olabilir ki bu noktada şunu söylemek mümkündür; kimlik ne kadar değişkenlik gösterirse gösterebilir kendi içerisinde de sahip olduğu özelliklerdeki bu değişim aslında bir değerdir. Azalmadan artan bir döngünün ortaya çıkardığı, öz benliğini koruyan yapının sonucu bir sürekliliktir (YURDUSEV,1997:17-85).

Kimlik kavramının oluşumuna yönelik ortaya atılan kavram tanımlarından birisini de oluşturan sosyal inşacılık kuramıdır. İnşacı yaklaşımın temel unsurları etkileşimle oluşan kimliklerdir; sistem içindeki aktörlerin her biri, bir biri için farklı bir kimliği ifade eder. Devletler için bu kimlikler; kapitalist, komünist, diktatör, demokratik, Batılı, Doğulu, Avrupalı, düşman, dost olarak nitelenebilir ve çeşitlilik gösterir (SCHONBERG, 2006:6).

“İnşa etme” kavramı inşacıların dünyayı anlama şekillerini ifade eder; bunun için ise aktörlerin diğer nesnel unsurlarla karşılıklı ilişkide buldukları bir süreç vardır. Kısaca karşılıklı olarak aktörler ve nesnel unsurlar arasında sosyal yapıyı inşa eden bir inşa süreci vardır (Introduction to constructivism, 6).

İnşacılara göre, uluslararası ilişkileri de içeren insan ilişkilerinde sadece materyal olan şeyler değil aynı zamanda düşünce ve fikirler de vardır. İçinde bulunduğumuz dünya bir bütün halinde hazır olarak verilmemiştir insanlara, “kadın ve erkeklerin bulunduğu sosyal dünyada her şey onların kendi inşaları sonucu oluşmuştur”. Ayrıca, bu sosyal dünyayı anlamlı kılan insandır. Çünkü onu inşa eden ve kendi evi yapan yine insandır (JACKSON, SORENSEN,162-166)

İnşacılık kuramcılarında Hall da doğumdan ölüme kadar insanın sahip olduğu “kimliğini” inşa etme sürecinde kendisinin var olduğunu iddia etmektedir (KINNVALL, 2004:748).Bireylerin inşa sürecinde doğrudan bulduklarını savunmaktadır. Alexander Wendt’e göre inşacı yaklaşımda, toplulukların yapısını

materyal güçlerin dışında paylaşılan fikirler belirler; bu paylaşılan fikirler ile ise kimlikler inşa edilir (WENDT,1999:1). Bunun yanı sıra, sosyal inşacılığın inşa edildiğini söylediği kimliğin inşa sürecinde özellikle devletlerin uluslararası sistemde var olan kimliklerini siyasiler inşa ederler. Oluşturulacak olan kimliğin temel niteliklerinin belirlenmesi noktasında da yine siyasilerin önemli rolü vardır. Kültür ve kimlik arasında bir uyum vardır; kimlik inşa etme sürecinde siyasilerin kullandıkları bir unsur olarak “kültür” görülmektedir. Siyasilerin belirledikleri kültürel öğeler etrafında toplumu toplamaları inşa edilecek kimliği de belirlemektedir (CEDERMAN, 2001:10-12).

Nicolas Onuf’a göre ise inşacılıkta, kimlikler değişkendir. Bu yüzden önemli olan kimliklerin nasıl inşa edildiğidir. Aynı zamanda, bu kimliklerin nasıl bir etkileşim yoluyla oluştuğu ya da üretildiklerine de bakılmalıdır (WEBER, 2005:60). Bu noktada şunu söylemek mümkündür: İnşacı yaklaşımda, aktörlerin içinde buldukları bir etkileşim vardır; etkileşim sonucu kimlikler belirlenir ve bu etkileşime bağlı olarak kimliklerin değişimi mümkündür. Kimliklerin değişimini örneklendirecek olursak, yüzyıllarca birbirlerini tehdit unsuru gören ve düşman olarak gören Almanya ve Fransa, yirminci yüzyılda aynı örgütün kurucu üyeleri arasında yer almış; aynı ittifakın kurallarına uymuşlardır. Dost ve düşman tanımları “değişen kimlikleri” doğrultusunda yenilenmiştir (ERTEM, 2008:220) .

Kimlik kavramının oluşma süreci noktasında çalışıma yapan diğer bir kuram ise özcülük kuramıdır. Bu kurama göre ise siyasiler var olan kültür etrafında toplumu toplayarak kimlik oluşturma sürecinde yer alırlar. Kısacası, kültür bir özdür ve kültüre bağlı olarak kimlik oluşturulması için siyasiler bir yol belirlerler (CEDERMAN, 2001:9-10).

Dolayısıyla, kimlik sahibi olmakla belirlenmiş olan özelliklerin ve diğerlerinden farklı olan yönlerin oluşması sonucunda ortaya çıkan bir algı da söz konusudur. Bu açıdan, oluşan algı “biz” ya da “onlar” olarak nitelendirilebilir. Bu kimlikler, var olan kültürün ortaya çıkardığı bir siyasi tutum olabilirken, siyasilerin inşa ettiği bir kültür de olabilir. Ortaya çıkan sonuç ise, kimlik sahibi olmanın ya da bir kimlik oluşturma sürecinin içinde barındırdığı “ötekileştirici” bir yönünün olduğudur.

AVRUPALILIK KİMLİĞİ İNŞASI VE SONUÇLARI

Avrupa Birliği’nde, üye sayısının artması ile doğru orantılı olarak daha fazla bütünleşmeye yani derinleşmeye duyulan ihtiyaç doğrultusunda devamlı olarak yeni antlaşmalar yapılması ya da var olan antlaşmaların revize edilmesi yeterli olmamaktadır. Genişleme ve derinleşme süreçlerini bir arada yürüten AB, ekonomik bütünleşme sürecinin başarı getirmiş olmasının siyasi bütünleşmeye de katkı sağlayacağı konusunda var olan kuramları bir anlamda kabul etmiştir. Bu kuramlardan birisi olan, Neo-fonksiyonlizmin kuramcılarında Haas’a göre ekonomik bütünleşme Mitrany’nin dallanma kuramı “spill over” ile ifade edilmiştir. Dallanma kuramına göre ise, bir alanda elde edilen avantaj diğer alanlarda da benzer avantajlara yol açacaktır, bütünleşme bir sonraki aşamaya yansiyacaktır. Mesela, ekonomik olarak bütünleşen Avrupa, siyasi olarak da aynı gelişimi gösterecektir (ARI, 2008:444). Ancak, üye ülkelerin ulusallıktan yani kendi kimliklerinden taviz vermemeleri dolayısıyla siyasi bütünleşme gerçekleşmemiştir. Bunun en önemli göstergesi, AB üye ülke vatandaşlarının kendilerini AB içinde oldukları dolayısıyla Avrupalı hissetmiyor olmalarıdır (GÜRKAJNAK, 2012:450-451).

Üye ülkelerin sadece devlet ve hükümet başkanlarının siyasi bütünleşme istemesi AB için yeterli değildir; vatandaşların da kendilerini AB çatısı altında Avrupalı hissetmeleri de siyasi bütünleşme için şarttır. Bu yüzden, siyasi bütünleşme yolunda oluşturulmak istenen kimlik doğrultusunda, ilk olarak bir “Anayasa” ihtiyacı hissedilmiştir. Avrupa Birliği, “Anayasa” fikrini ortaya atana kadar geçirmiş olduğu süreçte, ulus devletlerin kendi aralarında yaptıkları hükümetler arası politikalarla oluşturulmuştur. Birliğin oluşumunda, devletlerin kendi iradeleri doğrultusunda bir süreç yaşanmıştır (YANIKDAĞ, 2010:117).

Anayasa kavramı konuşulmaya başlandığında ise bu süreç sadece hükümetler arası bir yapıyı düzenleyen antlaşmalar gibi olmamıştır. İnsanların da ilişkilerine yansiyacak bu anayasa, artık ortak bir kimliği de yansıtacak şekilde oluşturulmuştur (SELÇUK,2004:59-61).

Avrupa Anayasal Antlaşması 2004 yılında AB üyesi Devlet ve Hükümet başkanları tarafından imzalanmıştır. Ayrıca, üye devletlerin vatandaşlarının da bu konuda fikir beyan edebilmesi için referandumlara gidilmesi gerekmiştir. Ancak, Fransa ve Hollanda’da yapılan referandumlarda “hayır” sonucunun çıkması ile diğer ülkelerde bu referandumlar askıya alınmıştır (YANIKDAĞ, 2010:130). Dolayısıyla, “Avrupa Anayasal Antlaşması” sonuca ulaşamamış ve “AB Anayasası” kabul edilmemiştir. Avrupa Anayasal Antlaşması’nın reddi, Avrupa halkının üye devletlerle aynı fikirde olmadığını göstermiştir.

Siyasi bütünleşmenin en temel unsurları arasında, ulus devletlerin etkisinin azaltılarak, AB üye ülke vatandaşlarının kendilerini başka her hangi bir ülke kimliği ile değil de “Avrupalı” kimliği ile adlandırmalarını sağlamak vardır. Bunun yanı sıra, AB üye ülke vatandaşı olmayan kişilerin de bir anlamda ötekileşmesi söz konusudur. Çünkü kimlik kavramının tanımına da bakıldığında diğer kişi ya da

gruplardan farklı, ayırt edici özelliklere sahip olmak temel şarttır. Bu tanımda da görüldüğü gibi, farklılıklardan oluşan “diğer” algısı oluşturmaya da bir gereçektir.

AB’nin oluşturmak istediği “Avrupalı” kimliğinin temel taşlarını oluşturan en baskın unsurlar, coğrafi konum, din, kültür olarak sıralanabilir. Bu açıdan öncelikle, coğrafi konumdan bahsetmek gerekirse, Avrupa toprakları olarak bahsedilen yer, günümüzde AB ile bağdaştırılmaktadır. Üye olmak isteyen ülkelerin sayısı ile birlikte, AB’nin genişleme stratejisi içerisinde Avrupa’nın tanımı da dolayısıyla yapılmaktadır (ÖZDEMİR, 2007:94-105).

AB Antlaşması’nda yer verildiği üzere kendisini Avrupalı hisseden her ülkenin AB’ye üye olmaya çalışmasının da önüne böylelikle geçilecektir (GÜRKAYNAK, 2012:451). Bununla birlikte, AB’nin Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerinin üyeliğini kabul etmiş olması da coğrafi olarak Avrupa topraklarında bulunmanın da önemini göstermektedir. Ancak, ne kadar coğrafi konum “Avrupa” kavramını isminin önüne almış ülkeler için pozitif bir etkiye sahip olsa da, kültürel ve dinsel açıdan ortaya konan bir Avrupalı algısı da vardır. Bu durumun en büyük örneği ise Türkiye’dir. Türkiye’nin Avrupa’da topraklarının varlığını herkes kabul etmiş olsa da Türkiye çoğu kez AB açısından Avrupalı değildir. Bu durumun sebebi ise, din unsurunun Avrupa’da yüzyıllardır baskın olarak kimlik belirleyicisi olması gösterilmektedir (ÖZDEMİR, 2007:96). Bu açıdan da, Avrupalı kimliğinin oluşturduğu “biz” algısı bu durumda MDA ülkelerini, AB için, “bizden” yaparken, Türkiye’yi “onlar” olarak ötekileştirmektedir. Bu durumda ortaya çıkan sonuç, AB’nin oluşturmaya çalıştığı kimlik kendi özünü koruması bakımından kimi ülkeler için dışlayıcı olurken kimi ülkeler için kapsayıcı niteliktedir. AB’nin kimlik inşası sürecinde ortaya koymuş olduğu insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğünün tanınması gibi şartların yerine getirilmesi sonrası üyeliğin kabul edileceği kapsayıcı nitelikte iken, coğrafi olarak Avrupalılık şartının da getirilmiş olması ötekileştirici nitelikte bir şarttır (RUMELİLİ, 2007-2008:53).

AB kimlik inşa etme sürecinde, bir başka ötekileştirici durum olarak karşımıza çıkan sorun 11 Eylül sendromudur. 11 Eylül’de, ABD’ye yapılan bu terör saldırısı sonucu, ABD’nin “düşman” olarak algıladığı bir “kimlik” inşa edilmiştir. Bu kimlik, saldırıları gerçekleştirdiği düşünülen teröristlerin mensubu olduğu dini ve milli kimliklerdir. Dini ve milli kimlikler ise, en güçlü kimlik belirleyicilerdir (KINNVALL,2004:757).

11 Eylül sonrası dönemde, özellikle “İslami kimliğe” sahip olan ülkelere karşı bir algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durumda, “İslami kimliğe” sahip ülkeler, ABD için “ötekileşmişlerdir”. Dönemin Başkanı Bush “*ya bizimlesiniz ya karşı tarafta*” (SÜMER, 136) diyerek İslam karşıtı bir kimlik inşa etmiştir. Uluslararası sistemde inşa edilen bu algı tüm sistemi etkilemektedir. Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi (EUMC)’nin “Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi” isimli raporunda da belirttiği üzere, Avrupa’da yaşayan Müslümanlar dini ya da etnik kimlikleri yüzünden barınma, iş, eğitim vb. konularda dışlanmakta ve azınlık olarak ayrımcılık yaşamaktadırlar. Sözlü ya da fiziksel tehditler ile İslamofobi olayları görülmektedir. Raporda belirtildiği üzere, Müslümanlara karşı yapılan dışlayıcı ve yabancı düşmanlığı yönündeki tutum ve davranışların ciddi bir şekilde ele alınması gerektiğine yer verilmektedir. Bu durumun, AB bütünleşmesini de ciddi anlamda sıkıntıya soktuğu yine aynı raporda belirtilmektedir (European Monitorin Centre on Racism and Xenophobia, 2006). Sonuç olarak, oluşturulmak istenen bir Avrupalılık kimliği vardır ve bu kimliğin oluşturulması için baskın olan ortak özelliklerin ön planda tutulması söz konusudur. Ortak olan özelliklere sahip olmayan ötekileşen kişi ya da grupların da bir anlamda dışlanması ya da ayrımcılık yaşamaları sonucu birlik ve bütünlük tam anlamıyla içselleştirilememektedir.

AB’nin inşa ettiği kimlik algısının bir diğer belirleyicisi, Birlik içinde bulunan ülkelerin Hıristiyan ülkeler olmasıdır. Kimlik kavramının “ayırt edici” özellikleri ortaya çıkardığı düşünüldüğünde kendisini Avrupalı olarak nitelendiren bir AB vatandaşı için farklı dine mensup kişi ve kişilerin de doğal olarak ötekileşeceği bilinmektedir. Bununla birlikte, ötekileşen çoğu kez Müslümanlar olmuştur (Michaels, Stevick, 2009:227). Bu durumda, Avrupalılık kimliğinin dışlayıcı ve ötekileştirici yönünün kapsayıcı yönünden daha baskın olduğu görülmektedir. Çünkü vatandaşların kendisini Avrupalı olarak nitelendirmesi için yaratılan algı “diğer” olarak belirtilen kişilerin AB’nde dışlanması, ayrımcılık görmesi, mensubu olduğu grup yüzünden ötekileşmesi anlamına gelir. “*Öteki, her ne kadar farklı etnik, dini, vb. gruplar üzerinden kurgulansa da özü itibarıyla nefretten kaynaklanan ayrımcılık ve dışlayıcılık uygulamalarını beraberinde getirmektedir* (İNANÇ, ÇETİN,2011:5). Bu durum, hem kimlik kavramının kendi içinde saklı olan ayırt edici anlamı ile hem de sonuçlarının dışlayıcı, ayrımcı ve ötekileştirici olması itibari ile AB’nin temel hakları koruyan, ayrımcılığı yasaklayan yönüyle çelişmektedir.

AB ÜYE ÜLKE PARLAMENTOLARI VE AB PARLAMENTOSU

Avrupa Birliği’nin kimlik oluşturma süreci esnasında ortaya koymuş olduğu kapsayıcı ve ötekileştirici iki yönünü, AB’nin üye ülke parlamentolarında ve AB Parlamentosunda da görmek mümkündür. İnsan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğünün tanınması gibi şartların yerine getirilmesi sonrası üyeliğin kabul edilmesi AB’nin kapsayıcı yönüdür ve kapsayıcılık ile de liberal partiler

ilişkilendirilebilir (AKDEMİR, 2011:300-301). Bu partiler, dışlayıcı ya da ötekileştirici olmadıkları için temel haklara dayanan liberal yaklaşımlar çerçevesinde, göçmen ve yabancılara karşı da bütүнleştirici ve kapsayıcı hareket etmektedirler. Yabancı düşmanlığının ve ırkçı söylemlerin olmadığı, laik partilerden de söz etmek dolayısı ile mümkündür. Ancak Avrupa da giderek artan oranda güçlendikleri görülen “ötekileştirici” kesimlerin varlığı, bu çalışmanın da odak noktasını “kapsayıcı AB” yerine “ötekileştirici AB” yapmıştır.

Coğrafi olarak Avrupa’yı sınırlandıran, din unsurunu öne çıkaran ötekileştiren kesim ise aşırı sağ ve muhafazakâr partilerle ilişkilendirilebilir (AKDEMİR, 2011:300-301). AB’nin coğrafi sınırlarının yanı sıra, Avrupa kültürü olarak öne çıkardığı Hıristiyan gelenek olarak belirtilen din, esas itibari ile Yahudi-Hıristiyan dinlerini içerir. İki dinin de ortak yönleri olduğu kabul edilir ve Hıristiyanlık olarak belirtilen din Latin Hıristiyanlıktır. Avrupa Birliği üye ülkelerinin de etkilendiği bu Latin Hıristiyanlık dininin etkilerini aşırı sağ olarak nitelendirilen bu partilerde ve özellikle Hıristiyan Demokrat partilerde görmek mümkündür (BRAGUE, 1995:37-38).

Hıristiyan Demokratların yanı sıra diğer aşırı sağ olarak belirtilen partilerin genel özellikleri arasında milliyetçilik, ırkçı söylemlerin yapılması, yabancı düşmanlığı vardır. Bunun yanı sıra, çoğunluğu oluşturan etnik veya dini grup diğerlerini ötekileştirirken, çoğulcu demokrasiye de karşı bir tavır sergiledikleri görülmektedir. Ayrıca, göstermiş oldukları aşırı milliyetçi tavır dolayısıyla, pek çok alanda ötekileştirdikleri “diğer” grupları refah ve huzurdan daha az yararlanabilir olarak atfetmektedirler (GOWLAND, 2006:428-429).

“Avrupa’da aşırı sağın 1980’li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal politika uygulamalarına paralel olarak yükseldiği bilinmektedir”. 2000’li yıllarla birlikte ise aşırı sağın meclislerde yer bulması söz konusu olmuştur. Hatta oyların merkeze kayarak aşırı sağın iktidara ortak olduğu da görülmüştür. Bu durumun esas sebepleri arasında ilk olarak 1970’lerle birlikte başlayan ekonomik kriz sonrası vatandaşların güvensizliğinin de başlamış olması vardır. Bununla birlikte, göçmenlerin ve yabancıların sorun olarak algılanması dolayısıyla birlik olma, içe dönüklük ve milliyetçilik duygusunun güçlendiği görülmüştür (İNANÇ, ÇETİN,2011: 29). Sonrasında ise ortaya çıkan durum açıktır: AB siyasi bütünleşmesine ve göçmenlere karşı korku, yabancı düşmanlığı ve “çeşitlilik içinde birlik olma” politikasını zora sokan söylem ve eylemler.

İsviçre’de İsviçre Halk Partisi, Norveç’te İlerleme Partisi, Finlandiya’da Gerçek Finliler Partisi, Avusturya’da Özgürlük Partisi (FPÖ), Hollanda’da Hollanda Özgürlük Partisi, Fransa’da Ulusal Cephe (FN), Macaristan’da Jobbik Partisi, Almanya’da Merkel’in Partisi merkez sağ, İtalya’da oylarını artıran Özgürlük Halkı Partisi Avrupa’da güçlü olan sağ partilere örnek olarak gösterilebilir. Ortak amaçları arasında ulus devletlerin daha güçlü olması vardır. Dolayısı ile AB bütünleşmesinin siyasi bütünleşme olarak başarılı olması ulus devlet anlayışlarına ters düşmektedir. Bununla birlikte, İngiltere’de yükselen parti olarak görülen Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP) de yine iktidardaki muhafazakâr partinin önemli bir gücüdür (İNANÇ, ÇETİN, 2011: 29). Bununla birlikte, İspanya, Portekiz, Fransa, İtalya, Yunanistan gibi ülkelerde işsizlik ve 2009 sonrası ekonomide yaşanan kriz büyük ölçüde AB bütünleşmesinin karşısında olmak için bir başka nedendir ve vatandaşların desteği ile sağ partilerin güç kazandığı da aşikârdır.

11 Eylül sonrası tüm dünyada değişen tehdit algısı sonrasında, Avrupa’da da hızla güçlenen aşırı sağ grupların varlığı ile birlikte birçok ülkede ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalar artmıştır. 2004 genişlemesi sonrasında, üye ülke sayısındaki artışın AB vatandaşları arasında olumlu karşılanmaması sonucunda da milliyetçi tutumlarda artış görülmüştür. Bu durum sonrasında da, yine ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalar ortaya çıkmıştır. Artan bu uygulamalar, AB için aday ülkelerden beklenen önkoşullardan biri olan temel hak ve özgürlüklerin de tehlikeye düşmesi anlamına gelmiştir. Bununla birlikte, iltica, göç gibi konularda Avrupa’ya yapılan başvurulardaki sayıların 11 Eylül sonrasında net bir şekilde azalmış olması yine AB’nin savunduğu insan hakları hukuku ile çelişmektedir. Bunun yanı sıra, *Avrupa’nın Müslüman kökenli sığınmacılara kapılarını kapatmakta olduğu yeni bir süreç yaşanmaktadır. Bir şekilde kıta Avrupa’sına ulaşan mülteci ve göçmenlerin sayılarındaki muhtemel artışlardan endişe edilmesiyle katı göç politikaları uygulanmaya başlamıştır* (İNANÇ, ÇETİN,2011: 9).

Ulusal Parlamentoların yanı sıra AB Parlamentosunda da sağ grupların yükselişte olduğu ve güçlendiğini söylemek mümkündür. Ancak AB Parlamentosu içerisinde var olan gruplar ulusal partiler gibi değildir. AB Parlamentosu üyelerinin siyasi grup kurulabilmesi için üye devletlerin dörtte birinden seçilen en az yirmi beş üye ile birlik sağlayabilmelidirler (Amendment of Rules of Procedure of the European Union, 2009). Avrupa Parlamentosunda oluşturulabilen bu grupların siyasi partiler gibi hareket edebilmesi, bazen işbirliği içerisinde bazen karşılıklı olarak muhalefet olma durumları göz önünde bulundurulduğunda tıpkı bir ulus devlet parlamentosu gibi hareket edilmesi “Avrupalılık” kimliği için de bir adımdır (KERR, 1973:80).

AB Parlamentosunda bu birliği sağlayabilen ve siyasi gruplar olarak isimlerini duyuran partiler arasında EPP-Avrupa Halkları Partisi, S&D-İlerici Sosyalist ve Demokratlar Birliği, ALDE- Liberal ve

Demokratlar Birliği, GREENS/EFA-Yeşiller ve Özgür Avrupa Birliği, ECR-Avrupa Muhafazakârlar ve Reformcuları, GUE/NGL- Avrupa Birleşik Solu/Kuzey Solcu, ve son olarak NI-Bağımsızlar vardır. 2014'te yapılan son Parlamento seçimleri sonrasında da Merkez sağ grupların yine üstünlüğü görülmüştür. Giderek artan AB şüpheciliğine de temel oluşturan merkez sağ 751 kişilik AB Parlamentosunda üçte birlik bir varlığı ile ciddi sayıya sahiptir (SEVİNÇ, 2014:1-8).

AB'nin ötekileştirici yüzü sağ partilerin AB üye ülkelerinde gücünü artırması, AB'nin artan şüpheciliğinin de bir anlamda göstergesidir. Bununla birlikte, AB parlamentosu içinde oluşan grupların da aşırı sağ yönünde güç kazanması demek, Avrupalılık kimliği oluşturmanın yanı sıra bir kısır döngü de yaratmaktadır. AB'de derinleşmenin gerçekleşmesi için oluşturulmak istenen Avrupalılık kimliğinin ötekileştiren yüzünün baskın olması ve ötekileştirme taraftarı aşırı sağ partilerin güçlenmesi, AB siyasi bütünleşmesinin yani derinleşmenin önüne yeniden set çekmesi anlamına gelmektedir.

AB ŞÜPHECİLİĞİ (EUROSCEPTICISM) VE ŞÜPHECİLİĞE GİDEN YOL

Avrupa entegrasyonunda şüphecilik veya AB şüpheciliği (*Euroscepticism*), geçmişi oldukça eskilere dayanmasına rağmen popülaritesi günümüzde hızla artmaya devam eden bir kavramdır. Şüphecilik en genel anlamıyla hem Avrupa bütünleşmesi fikrine hem de bu fikrin uygulayıcısı olan AB'ye kuşkuyla yaklaşmayı ve güvensizliği ifade etmektedir (Hooghe, & Marks, 2007:119-127) AB şüpheciliği, rasyonel ve/veya duygusal nedenler ile AB entegrasyonuna karşı çıkma ya da mesafeli durma halidir (HARMSSEN, SPIERING, 2004:15-20).

Literatürde AB şüpheciliğine dair tanımlardan bazıları şöyledir:

Taggart ve Szyszczak (TAGGART, SZCZERBIAK, 2008:1) sert ve yumuşak karakterli iki tür AB şüpheciliğinden bahsetmektedir: "Sert" olanı; lokal yetkilerin AB'ye transferi vurgusu ile AB üyeliğini ilke olarak reddetmektedir. "Yumuşak" çeşidi; prensipte karşıtlık ifade etmemekte, bütünleşmenin kimi (mevcut/gelecek) planlarını onamamaktır.

Kopecky ve Mudde (2002) (MUDDE, KOPECKY, 2002:297-326) AB entegrasyonunda aktör davranışlarını ya destekleyicilik ya da karşıtlık olarak ayırmaktadırlar. Belirtmelidir ki, AB şüpheciliği kavramının net bir tanımı bulunmamaktadır, fakat içi doldurulmuş/somut ya da kurgulanmış/soyut bir düzlemde itirazları seslendirmektedir.

Sorensen (2008) (SORENSEN, 2008) AB şüpheciliği olgusunu; Saf gelir gider hesabına dayanan Ekonomik motivasyonlu AB şüpheciliği, "Milli devlet ve kabiliyetleri, üyelik müktesebatı ile sınırlandırılacak ya da minimize edilecek" düşüncesi ile ilişkilendirilen Egemenlik odaklı AB şüpheciliği, AB'nin totaliter, elitist, merkezci ve bürokratik sıfatları ile betimlenen Demokrasi temelli AB şüpheciliği ve Politika merkezli AB şüpheciliği olmak üzere dörde ayırmaktadır.

Politika merkezli AB şüpheciliğine göre, AB'nin siyaset tarzı ve reformları "fazlaca liberal" bulunmaktadır. Sosyal ve ekonomik anlamda alt kesimlerin yeteri oranda gözetilip, ekonomik güvenliğin sağlanmadığı ileri sürülmektedir. AB Anayasası'nın reddinde, bu eleştirinin hatırı sayılır bir pay sahibi olduğu iddia edilmektedir. Bu tip kuvvetli bir şüpheciliğe Fransa'da rastlanabilmektedir.

Avrupa yönetişiminin en büyük özelliği gizlilik içinde yürütülen bir mekanizmaya sahip olmasıdır. Özellikle Bakanlar Konseyinin oturumları büyük bir gizlilik içinde yürütülmektedir. Oturumların kapalı yapılması büyük bir güvensizlik ortamı yaratmakta ve belirli çıkarların ve grupların kararları yönlendirebilmesi imkanını; en azından şüphesini yaratmaktadır (ZWEIFEL, 2002:817).

Kavram ilk olarak, 1986 yılında İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın Avrupa bütünleşmesine karşı olan tutumunu tarif etmek için ortaya atılmıştır. Avrupa veya Avrupa bütünleşmesinde şüphecilik ve güvensizliğin "*Euroscepticism*" şeklinde ifade edilişi 1980'lere dayanmaktadır. Fakat 1950'lerden itibaren AB'ye kuşkuyla yaklaşıldığını gösteren durumlar yaşanmıştır. Thatcher'da ifadesini bulan ve İngiltere bağlamında ortaya çıkan "*Euroscepticism*", 1957'de Roma Antlaşması'nın imzalanmasına yine İngiltere'nin yalnızca gözlemci olarak katılarak bir bakan yerine bir memuru göndermesinde kendisini göstermiştir (KÖKLÜ, 2013:3).

Avrupa entegrasyonunda şüpheciliğin sebepleri incelendiğinde, ilk göstergeler makro ekonomik etmenlere ilişkindir. Bunda şüpheciliğin, 1990'lara kadar makroekonomik performans ile ilgili olup, ülkelerde enflasyon ve işsizlik arttıkça yükselmesi ve ekonomik büyüme sağlandıkça düşmesi etkili olmuştur. Bunun yanı sıra bireysel ekonomik kaygılar alternatif bir açıklama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıklamaya göre bireylerin artan iş güvensizliği AB'ye yönelik kamuoyunu şekillendirmektedir.

Ekonomik amaçlarla kurulan Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecini tamamlamaya başlamasıyla sosyal ve siyasi bir birlik haline dönüştüğü görülmektedir. Bunun en iyi örneğini üye olmak isteyen ülkeler için getirilen Kopenhag Kriterlerinde, sonrasında Temel Haklar Şartı ve AB Anayasallaşmasına yönelik çalışmalarda görmek mümkündür.

Bu durum, şüpheciliği anlamada dikkatin ekonomik nedenlerden sosyal ve siyasi sebeplere doğru kaymasını beraberinde getirmiştir. Zira 1990'larda iyi giden ekonomik koşullara karşın AB'ye kamuoyu

desteği azalmıştır. Bunun temel sebebi, Maastricht Antlaşması sonrasında Avrupa bütünleşmesinin ortak bir pazar kurulmasından bir idare şekli oluşturulmasına doğru ilerledikçe, şüphecilğin ulusal egemenliğin ve ulusal kimliklerin aşınması endişesi ile eklenmeye başlamasıdır. Bu açıklamalara bakarak şüphecilğin, AB tarafından yürütülen politikaların ulusal çıkarlarla olan ilişkisi çerçevesinde belirlendiğini öne sürmek mümkündür. AB'nin ulusal olana "kültürel" bir tehdit oluşturduğu algısı ile ekonomik çıkarlar arasındaki ilişkiden bir şüphecilik doğmaktadır. Bu ilişkiyi biçimlendiren aktörler olarak medya, siyasi aktörler ve siyasi partiler karşımıza çıkmaktadır (HOOGHE & MARKS, 2007:119-127).

AB şüphecilğinin en çok dile getirilen nedeni milliyetçiliktir (RIEDEL, 2008) Hille'ye göre, (HILLE, 2005:212) anti-AB hareketlerinin normatif dayanağı, milli ruh-milli his-milli akıl üçgeninin bileşkesidir. Burada milli olarak kodlanan düşünce setleri, mitler, "biz ve onlar" sınırlandırma ve kategorileri öne çıkmaktadır. Böylece özcü, varlıksal ve millet merkezli yaklaşımlar ile güçlü "milli birlik-milli beraberlik" vurgusu fay hattı haline gelmektedir. Paralelinde "milli devlet-milli yönetim"i en geçerli idare şekli olarak düşünmektedirler. AB, ulusal reflekslere olumsuz etki eden bir yapı olarak resmedilmektedir. Hem ekonomik hem de siyasi meselelerde milli yönetime daha yüksek oranda başarı tanınmaktadır. Ortak menfaatler hedefinde, gerektiğinde, toplum üzerinde devletçi bir kontrole izin verilmektedir. Fakat ulus üstü yönetimin "hegemonyacı ve sömürücü" olduğunun altı çizilmektedir.

AB üyeliğine bakış, AB'ye duyulan güven ve AB imajının algılanışı şüphecilği ölçerken kullanılan en belirgin göstergelerdir. Özellikle kriz sonrasında AB'nin en önemli bileşenlerinden birisini teşkil eden ortak para birimine ve Avrupa Merkez Bankasına yönelik tutum da şüphecilğin göstergeleri arasında yer bulmuştur.

2007 yılında küresel düzeyde ortaya çıkan finansal krizin Avrupa'ya yansımaları ve Yunanistan'da başlayan borç krizi, AB'ye duyulan güvensizliğin artmasına ve tarihsel olarak İngiltere ile birlikte düşünülen bu güvensizliğin AB destekçisi olarak bilinen ülkelere de yayılmasına sebep olmuştur. Yapılan bir araştırmaya göre, 2007 yılında başlayan küresel kriz sonrasında AB'nin nüfus itibarıyla en büyük altı ülkesi olan Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, İspanya ve Polonya'da AB'ye duyulan kamuoyu güveni, tarihinin en düşük seviyelerinde seyretmektedir (<http://www.theguardian.com/world/2013/apr/24/trust-eu-falls-record-low> E.T. 10.02.2015).

Avrupa entegrasyonu ile ilgili konularda yapılan referandumlardaki AB vatandaşlarının oy davranışı göz önüne alındığında, konuya ilişkin yatınlıkları ve tutumlarının bir dizi özel bir önemi vardır. AB'deki sorun ile ilgili tutum, daha genel siyasi tutum ve iç değerlendirmeler AB referandumlarında oy seçimi için önemli belirleyiciler olarak ileri sürülmüştür (SCHUCK & CLAES, 2008:102).

Çeşitli AB referandumu çalışmaları konu ile ilgili faktörlerin etkilerini vurgulamaktadır. Bu referandumlarda AB'ye yönelik genel şüphecilik gibi tutumlar gözle görülür şekilde ortaya çıkmaktadır (SVENSSON, 1993:69-82).

AB'de şüpheci eğilimler özellikle İsviçre veya Norveç gibi ülkelerde ortaya çıkmıştır ki bu durum fayda odaklı kazanç-zarar tartışması ile yakından alakalıdır. AB ile entegrasyon sonucu kazançtan ziyade kayıp kalemlerinin daha fazla olacağı endişesi merkezde durmaktadır. Örneğin Norveç'teki AB karşıtı ve şüpheci oluşumlar öyle güçlüydü ki, Birlik Norveç'in üyeliğini desteklese de, Norveç üyeliği referandumla (1972 ve 1994 yıllarında) engellenmiştir (MCLAREN, 2006:31-48).

AB şüphecileri, bir taraftan dış politika, güvenlik, savunma ve maliye gibi spesifik alanlarda ulusal tasarrufların minimize edilerek ortak politikalarının geliştirilmesine yakın durmamaktadırlar; diğer yandan, uluslararası siyaset dengelerinde AB'yi -nüfuz ve potansiyel açısından- diğer küresel aktörler ile (örneğin ABD) ile karşılaştırarak memnuniyetsizliklerini dile getirmektedirler (ERMAĞAN, 2012:162-163).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

AB, "vatandaşlar birliği" olmak için derinleşme yolunda çalışmalarını yürütürken, entegrasyonunu içselleştirmek adına kimlik oluşturma sürecine de bir anlamda hız kazandırmıştır. Ancak kimlik sahibi olmak ya da bir kimlik oluşturma sürecinin içinde bulunmak, o kimliği benimsemeyen kişi ya da grubu "ötekileştirmektedir."

AB üye ülke vatandaşlarının da kendilerini Avrupalı olarak nitelendirmesi için yaratılan algı, "diğer" olarak belirtilen kişilerin AB'de dışlanması, ayrımcılık görmesi, mensubu olduğu grup yüzünden ötekileşmesi anlamına gelir. Bu durum, hem kimlik kavramının kendi içinde saklı olan ayırt edici anlamı ile hem de sonuçlarının dışlayıcı, ayrımcı ve ötekileştirici olması itibarı ile AB'nin temel hakları koruyan, ayrımcılığı yasaklayan yönüyle çelişmektedir.

AB'nin ötekileştirici yüzü olarak bu çalışmada bahsedilen sağ partilerin de AB üye ülkelerinde gücünü artırması, AB'nin artan şüphecilğinin de bir anlamda göstergesidir.

AB parlamentosu içinde oluşan grupların da aşırı sağ yönünde güç kazanması demek, Avrupalılık kimliği oluşturma yanı sıra bir kısır döngü de yaratmaktadır. Kısacası, AB'de derinleşmenin gerçekleşmesi için oluşturulmak istenen Avrupalılık kimliğinin ötekileştirici yanının baskın olması ve

ötekileştirme taraftarı aşırı sağ partilerin güçlenmesi, AB siyasi bütünleşmesinin yani derinleşmenin gerçekleşmemesi demektir. Bu durum ise AB'ni şüpheciliğe sürüklemektedir.

Avrupa Birliği'nin temel politikalarından birisi kültürel çeşitliliğin ve kültürlerarası diyalogun desteklenmesi; kültürün yaratıcılık ve yenilikçilik kapasitesinin ortaya çıkarılması ve dünya çapındaki ortaklarla ilişkileri geliştirirken kültürden tam olarak faydalanılması oluşturmaktadır.

Bütün bunlardan yola çıkarak AB şüpheciliği ve Avrupa bütünleşmesi bağlamında öne çıkan bulgular şöyle sıralanabilir (ERMAĞAN, 2012:164-165):

●Şüphecilik olgusunun konuları, sebepleri, düzeyi ve argümanları ülkeden ülkeye ve bir dönemden başka bir döneme farklı olabilir.

●AB'nin gerek önceden yaptığı gerekse gelecekte yapmayı düşündüğü genişleme ve derinleşme aktivitelerinin muhtemel/reel olumsuz etkileri, AB şüpheciliğini tetikleyen esaslı bir unsurdur.

●Entegrasyon projesinin daha tutarlı gelişmesi ve daha sağlıklı derinleşmesi için AB şüpheci hareketler ciddiyetle çalışılmalıdır. Aksi takdirde, AB'nin kimi ulus üstü adımları engellenebilir veya referandumlar ile geciktirilebilir.

●Maastricht Antlaşması ve özellikle Lizbon Reform Antlaşması'na eleştiriler özelinde görülmüştür ki, entegrasyon içerik ve süreçlerine halklar eklenerek demokratik ölçütlerin yükseltilmesi talep edilmektedir.

●AB'nin yapısal reformlara ihtiyacı hem AB şüphecileri hem de AB destekleyicileri tarafından seslendirilmektedir.

KAYNAKÇA

AB'ye Genel Bakış, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, www.ab.gov.tr , (Erişim tarihi: 28.02.2015)

AKDEMİR, Erhan (2011). *Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Din Faktörü: Avrupa Birliği Temel Konular*, Ankara: İmaj Yayınevi, s. 287-305

"Amendment of Rules of Procedure of the European Union" (2009). 7th parliamentary term.

ANDREAS R. T. Schuck and DE VREESE, Claes H. (2008). "The Dutch No to the EU Constitution: Assessing the Role of EU Skepticism and the Campaign", *Amsterdam School of Communications Research , University of Amsterdam*, s.102. (*Journal of Elections, Public Opinion and Parties* <http://www.tandfonline.com/loi/fbep20>)

ARL, Tayyar (2008). *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya ve İşbirliği*, Bursa: MKM Yayıncılık, s. 444.

BERENSKOETTER, Felix (2010). "Identity in International Relations, in *The International Studies Encyclopedia*", Malden (MA) Wiley-Blackwell. S. 6.

http://www.blackwellreference.com/public/tocnode?id=g9781444336597_chunk_g978144433659711_ss1-2 (Erişim tarihi: 27.02.2015)

BRAGUE, Remi (1995). *Europe, La Voie Romaine*, Paris: Criterion.

Büyük Larousse, (1992). İstanbul: Milliyet, , cilt 13, s. 6780.

CEDERMAN, Lars-Eriksen (2001). *Political Boundaries and Identity Trade-Off, Constructing Europe's Identity: The External Dimension*, London: Lynne Rienner Publishers-Boulder CO.

ÇOTUKSÖKEN, Betül (1992). *Avrupa: Roma Yolu*, İstanbul: Kabcacı Yayınevi.

EREKER, Fulya (2010). *Dış Politika ve Kimlik: İnşacı Perspektiften Türk Dış Politikasının Analizi, Yayımlanmış Doktora Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERMAĞAN, İsmail (2012). "Avrupa Birliği Entegrasyonunda Şüphecilik", *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (Journal of Entrepreneurship and Development)*, S. 7:2, s. 145-168.

ERTEM, Helin Sarı (2008). "Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: 'Kimliğin Güvenliği' ve 'Güvenliğin Kimliği'", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, S. 16, s. 177-236

EUMC, (2006). "Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia", *European Monitoring Centre On Racism And Xenophobia*

GOWLAND, David, vd., (2006). *The European Mosaic*, London: Prentice Hall.

GÜRKAYNAK, Muharrem (2012). "Avrupa Birliği: İnanç Temelli Bir Bütünleşme mi?", Tirana-Albania: First International Conference on Humanities "The Spiritual Quest in Humanities" Proceedings Book, s. 446-454.

HARMSSEN, Robert and SPIERING, Menno (2004). "Introduction: Euroscepticism and the Evolution of European Political Debate, in: Euroscepticism. Party Politics, National Identity, and European Integration", s. 15 - 20.

HOOGE, L. and MARKS, G. (2007). "Sources of Euroscepticism", *Acta Politica*, S. 42, s. 119-127.

"Introduction to constructivism, Constructivism and foreign policy", Chapter: 4, *İktisadi Kalkınma Vakfı*, <http://www.ikv.org.tr/default.asp> (Erişim tarihi: 28.02.2015)

İNANÇ, Zeynep S. ve ÇETİN, Selvet (2011). "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", *SDE Analiz*, s. 3-36.

JACKSON, Robert and SORENSEN, George (2003). *International Relations Theory and Approaches*, New York: Oxford University Press.

KARACASULU, Nilüfer, (2007). "Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşacı Yaklaşım", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt. 3, No: 9, S.96, s. 82-100.

KERR, H.J. (1973). "Changing Attitudes through international participation: European parliamenters and Integration", *International Organization*, Volume 27, s. 45-83.

KINNVALL, Catarina (2004). "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security", *Political Psychology*, Blackwell Publishing, Vol. 25, No. 5, p. 741-767.

MICHAELS, D. L. and E. D. STEVICK (2009). "Europeanization in the Other Europe: Writing the Nation into Europe Education in Slovakia and Estonia", *Journal of Curriculum Studies*, S. 41(2), s.225-245.

MUDDE, Cas and KOPECKY, Petr (2002). "The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on the European Integration in East Central Europe", *European Union Politics*, 3:3, s. 297- 326.

ÖZDEMİR, Haluk (2007). "Ulusal Dış Politikalar ve Jestrateji Bağlamında, Avrupa'nın Anlamı", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, S.7(1), s.91-112.

PRESTON, P. W. (1997). *Political/Cultural Identity: Citizens and Nations in a Global Era*, London: Thousand Oaks and New Delhi: Sage Publications.

- RUMELİLİ, Bahar, (2007-2008). "Avrupa Birliği ve Bölgesel İhtilafların Çözümü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 4, S. 16, s. 51-78.
- SCHONBERG, Karl K. (2006). *Paradoxes of Power: A constructivist Analysis of U.S. Foreign Policy Since 9/11*, San Diego, s. 6.
- SELÇUK, Engin (2004). *Anayasasını Arayan Avrupa: Avrupa Anayasal Antlaşma Tasarısı Üzerine*, 'Hukuk ve Adalet', ss. 59- 97.
- SEVİNÇ, Kader (2014). "Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları Değerlendirmesi", *PES Yönetim Kurulu Yayını (PDF)*, s. 1-8. <http://www.gundem.be/tr/avrupa-birligi/kader-sevinc-avrupa-parlamentosu-secim-sonuclarini-degerlendirdi> (Erişim Tarihi: 20.02.2015)
- SIARINI, Pascal vd. (2001). *Example, Exception, or Both? Swiss National Identity in Perspective, Constructing Europe's Identity: The External Dimension*, Lars-Erik Cederman (der.), London: Boulder CO-Lynne Rienner Publishers.
- SORENSEN, Catharina (2008). "Love me, love me not... A typology of public euroscepticism", <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/> (22.01.2015).
- SÜMER, Gültekin (2008), "Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, S. 19, s. 119-144.
- SVENSSON, Palle (1994). "The Danish YES to Maastricht and Edinburgh. The EC referendum of May 1993", *Scandinavian Political Studies*, S. 17(1), s. 69-82.
- SVENSSON, Palle (2002). "Five Danish referendums on the European Community and European Union: a critical assessment of the Franklin thesis", *European Journal of Political Research*, S. 41, s. 733-750
- TAGGART, Paul ve SZCZERBIAK, Aleks (2008). *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism 1: Case Studies and Country Surveys*, Oxford University Press.
- TAGGART, Paul ve SZCZERBIAK, Aleks (2008). *Opposing Europe?: The Comparative Party Politics of Euroscepticism 2: Comparative and Theoretical Perspectives*, Oxford University Press.
- "The Guardian, Crisis for Europe as trust hits record low" (2013). Published as PDF <http://www.theguardian.com/world/2013/apr/24/trust-eu-falls-record-low>. (Erişim Tarihi: 20.02.2015)
- UNGUREANU, Radu-Sebastian (2013). "European Union's Identities Mission And/Or Europeanness In Eu's Security Approaches", *European Journal Of Science And Theology*, Vol.9, S. 2, s. 247-255
- WEBER, Cynthia (2005). *International Relations Theory: 'A critical introduction'*, Routledge.
- WENDT, Alexander (1992). "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Vol. 46., No. 2. , s. 391-425.
- WENDT, Alexander (2003), *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- WINTLE, Michael (1996). *Introduction: Cultural Diversity and Identity in Europe and Culture and Identity in Europe: Perceptions of Divergence and Unity in Past and Present*, Avebury: Ashgate Publishing Ltd.
- YANIKDAĞ, Tülin (2010). "Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'ndan Lizbon Antlaşması'na", *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 2, S. 3, s. 115-144.
- YURDUSEV, A. Nuri (1997). *Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği, Türkiye ve Avrupa: Batılılaşma, Kalkınma, Demokrasi*, Ankara: İmge Kitabevi, s. 17-85.
- ZWEIFEL, Thomas (2002). "Who is Without Sin Cast the First Stone: the EU's Democratic Deficit in Comparison", *Journal of European Public Policy*, Vol. 9, No. 5, s. 812-840.